

# Allò altre que potser hauria pogut fer el CEDIC

Joan Manuel Tresserras

Universitat Autònoma de Barcelona  
Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació  
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

---

## Resum

Tot i la gran influència del CEDIC en la potenciació de la documentació i la recerca sobre comunicació a Catalunya, aquesta influència no va poder ser projectada amb la mateixa intensitat sobre els responsables de la política cultural i comunicacional catalana, just en un moment de canvi accelerat del sector i en ple procés de reconstrucció comunitària i de recuperació cultural i lingüística. Encara que tota la responsabilitat cal imputar-la als governants és també imprescindible introduir a l'agenda futura de recerca del sector els temes de major transcendència política en l'orientació de la incorporació de Catalunya a l'emergent societat informacional.

**Paraules clau:** polítiques de comunicació, investigació en comunicació, Catalunya, política cultural, identitat, cultura de masses.

---

## Abstract. *What the CEDIC could have done but did not do*

While the CEDIC has had a great impact on the strengthening of communication studies documentation and research in Catalonia, this impact was not conveyed with sufficient intensity to the government bodies responsible for Catalan cultural and communication policy, just at a time of rapid change and in the midst of a process of constructing the European Community and recovering Catalan cultural and linguistic identity. Although full responsibility for this lies with the government bodies themselves, it is nevertheless vitally important to introduce into the future agenda of communication research the major political issues of Catalonia's entry into the information society.

**Key words:** Communication policies, communication research, Catalonia, cultural policy, identity, mass culture.

---

A l'hora del balanç de l'activitat desplegada pel CEDIC, a banda de les importants realitzacions i de l'orientació exercida, potser val la pena d'assajar també la reflexió sobre allò que no es va fer. Perquè no es podia, perquè mai no va haver-hi els mitjans adequats, perquè potser hauria estat un error de plantejament, o per qualsevol altra mena de raó.

He de dir, de bon començament, que aquesta especulació té un caràcter més aviat intern, adreçat sobretot al grup de companyes i companys que treballen en l'àmbit dels estudis socials i professionals de la comunicació a Catalunya. I que serà feta a partir de dues consideracions prèvies. Una primera consideració que consisteix a manifestar el meu reconeixement global a l'activitat del CEDIC i, en particular, a la persona del seu director, el Sr. Wifredo Espina, de qui vaig rebre també —com em sembla que és unànimement proclamat— un tracte sempre exquisit i encoratjador. Procuraré escriure, doncs, des del respecte, però també des de l'afecte, la lleialtat i la complicitat personal i institucional. I una segona consideració que fa referència a la voluntat de dur el centre d'atenció des del passat cap al futur. No es tracta de detectar hipotètiques mancances en allò que ja va fer-se, sinó, pensant en allò que va ser fet i allò altre que no ho va poder ser, de fer propostes de qüestions que potser eren i són pertinents i que, col·lectivament, encara tenim pendants.

Un dels trets característics del CEDIC va ser, de bon començament, l'assumpció d'una actitud de prudència política que es va reflectir en la mateixa formulació dels seus objectius generals. La dificultat que comporta tenir una existència institucional igualment reconeguda per sectors de sensibilitats polítiques ben diferents era ben manifesta. Això quedava agreujat pel fet contrastat del pes relatiu escàs dels estudiosos de la comunicació ideològicament i políticament pròxims a la majoria governant. En aquestes condicions, el director, el Sr. Espina, i els seus principals col·laboradors van optar per posar l'èmfasi en una recerca de caràcter fonamental, molt emparentada amb la que procedia dels medis acadèmics. D'aquesta manera s'assegurava l'escrupolositat en el compliment de la missió pública del centre i se'l protegia d'hipotètiques instrumentacions partidistes o de grups de pressió. Però també es feia difícil que el centre pogués tenir un gran protagonisme en la presa de decisions en matèria de polítiques de comunicació.

Això últim hauria estat un greu risc que hauria col·locat el CEDIC en el punt de mira de moltes controvèrsies i probablement hauria acabat hipotecant el bon desenvolupament de la seva feina més bàsica i de provisió d'infraestructura, com ara la del sòlid Servei de Documentació. Però, en contrapartida, Catalunya ha estat tots aquests anys, mentre calia afrontar l'avenç de la globalització i les transformacions profundes del panorama mediàtic (desregulació, multiplicació de canals de TV, emergència de grans grups multimèdia...), mancada d'una veritable política nacional de comunicació. És clar que, en aquesta greu limitació política, tota la responsabilitat correspon al govern català i a l'escassa perspicàcia comunicativa del Parlament, que són els subjectes que haurien pogut sol·licitar la intervenció o l'assessorament expert del Centre. Però m'inclino a pensar, ben respectuosament, que potser el CEDIC hauria pogut esgrimir algun discret reclam o bé fer una ostentació més atrevida de les seves gràcies i mostrar, si no impaciència, una certa disponibilitat.

Em sembla indubtable que el CEDIC ha fixat una tradició investigadora i d'estudi important i que l'ha difós. Que ha contribuït a generar debats, publicacions i trobades; que ha finançat treballs que, amb tota seguretat, no hau-

rien estat possibles sense el seu concurs; que ha estat decisiu a l'hora de dotar de prestigi —especialment a Europa i a l'Amèrica llatina— la tradició catalana d'estudis de comunicació. En algun altre treball d'aquest número es recullen les aportacions més significatives que avalen aquestes afirmacions. Però aquesta mateixa tradició, plena de noms remarcables, amb una capacitat quantitativa i qualitativa i una experiència considerables, no va ser utilitzada pels poders públics catalans de manera significativa per poder emprendre els reptes específicament comunicatius que plantejava el procés de vertebració nacional en uns moments de canvi accelerat dels sistemes de cultura i comunicació a tot l'occident.

Era una prioritat cantada, arreu. A Catalunya, ho era doblement. I encara ho és. No en vam ser prou conscients, em sembla. No vam saber respondre de manera convenient als reptes plantejats, ni hem pogut aprofitar adequadament les oportunitats.

Quan deia que volia parlar més del futur que del passat em referia a aquesta mena de qüestions. Estic convençut que cal exigir dels polítics la flexibilitat que permeti el compromís dels investigadors en les polítiques públiques, sense que hagin de renunciar per això a les garanties que l'estatut de la recerca científica i universitària els proporciona. Em penso que fóra bo, en endavant, que el govern i les diverses institucions catalanes consultessin els centres especialitzats en l'estudi de la comunicació a l'hora de dissenyar les seves polítiques. I que els investigadors reivindicessin la seva condició d'experts davant de molts temes que requereixen preses de decisió.

\* \* \*

El CEDIC, tot i la seva vocació de vincular-se a la recerca fonamental i a proporcionar una bona organització de la documentació, va impulsar la realització d'estudis panoràmics, de monografies d'actualitat i també d'informes periòdics sobre l'estat de la comunicació pública a Catalunya. En el moment de tancar el seu itinerari semblava que el CEDIC era en bona situació per poder esdevenir també un veritable instrument públic i independent de mesura del comportament dels mitjans de comunicació presents al mercat català. Un instrument equiparable als instituts d'anàlisi quantitativa d'altres països i susceptible de tractar també l'anàlisi qualitativa del paper d'aquells mitjans en processos com la construcció/reconstrucció dels escenaris polítics o les diverses peces de la realitat social, la provisió de materials per nodrir la constitució d'imaginari col·lectius, la reorganització de la memòria comunitària i els discursos sobre el passat, etc.

Si observem la recerca sobre comunicació efectuada a les nostres universitats durant aquests anys —s'han produït com a mínim un parell d'intents d'assajar-ne una avaluació— trobarem una gran varietat d'opcions i d'orientacions temàtiques i metodològiques però que, en general, hi predomina una intenció i unes actituds que circumscriuen els resultats de les recerques a una existència estrictament acadèmica. La constitució d'un sector investigador en

comunicació a Catalunya s'ha basat gairebé exclusivament en les plantilles universitàries i ha comptat amb precàries vinculacions amb el món empresarial: alguns retributius negocis d'assessorament o d'auditoria en comunicació, o esporàdics contactes amb l'estudi de mercats. En aquestes condicions els vicis més característics del món acadèmic, com la tendència al metodologisme o al teoricisme autoreferent, han marcat l'evolució del sector. Algunes excepcions personals no ens eximeixen del reconeixement d'haver realitzat una recerca poc vinculada, no només a les principals urgències polítiques, sinó també les preocupacions urgents d'un sector econòmic amb importants àrees d'inanició.

L'exploració de les possibilitats —les opcions— d'un país petit i una cultura petita com els nostres, en un món cada dia més global, han donat un parell d'autors i d'obres significatius<sup>1</sup> però no han provocat un treball coordinat i potent, concebut per suggerir accions immediates. Segurament, al voltant del binomi comunicació-identitat, la història recent ha convertit el nostre país en un observatori i laboratori privilegiat. Cada ciutadà sembla haver-se convertit en un expert de les relacions que s'estableixen entre llengua, cultura, sistema de comunicació, identitat, migracions, multiculturalitat, etc. Per raons semblants, el percentatge d'especialistes i d'investigadors interessats en aquestes qüestions (de sociolingüistes fins a semiòlegs), que reconeixen la comunicació com l'eix fonamental d'aquest debat, és molt considerable. Totes dues coses, el camp privilegiat de treball i l'abundància d'investigadors i estudiosos, haurien de fer possible que Barcelona esdevingués una de les capitals o escoles indiscutibles en aquest àmbit, i a escala mundial. Alguna carta s'ha jugat sobre això i, sempre, amb la intervenció positiva del CEDIC. És imprescindible recordar el Congrés de l'AIERI de 1988, a Barcelona, coordinat pel Dr. Manuel Parés, o alguns estudis d'abast europeu també coordinats des de Barcelona. Però em sembla indiscutible que, a banda del reconeixement llatinoamericà i de les àrees especialment sensibles com ara el Quebec, la nostra producció de conjunt no ha merescut una atenció mundial prou considerable. Projectes particulars, establiment de xarxes personals, però cap institució —ni el CEDIC— no ha estat capaç d'aglutinar energies i canalitzar-les en algun projecte realment ambiciós, original i innovador. Potser el repte del 2004 ens regalarà encara una nova gran oportunitat.

En un altre ordre, em sembla d'una evidència absoluta que Catalunya pateix, en termes generals, d'una insuficient projecció exterior de la seva cultura i d'una presència insatisfactòria en la cultura de masses internacional. Potser hauríem de tenir la gosadia de suggerir procediments d'intervenció, prioritats, objectius. Podríem formular i avaluar propostes. I, posats a detectar algunes grans deficiències del nostre sistema de comunicació, de cara enfora i de cara

1. Recentment s'han produït alguns intents de fer balanç com, per exemple, el llibre coordinat per Jordi Berrio, *Un segle de recerca sobre comunicació a Catalunya* (Servei de Publicacions de la UAB, 1997), l'article de Daniel E. Jones «Investigació sobre comunicació social a l'Espanya de les autonomies» (*Anàlisi*, núm. 21, UAB, 1998), o les pàgines dedicades a la comunicació en el «Report de la recerca a Catalunya» de l'Institut d'Estudis Catalans (1997).

endins, tenim la possibilitat de pronunciar-nos sobre la millor vinculació entre un sector públic fràgil i un sector privat, al qual referir-s'hi com a sector ja és un elogi immerescut. Hi ha possibilitats d'unes indústries culturals homologables a les dels països petits d'Europa? Ha de ser un objectiu procurar la cobertura interna progressiva d'un mercat precari, que va volatilitzar-se durant el franquisme, i que, ben servit des de les cultures hegemòniques, no genera demandes automàtiques que estimulin els inversors i els industrials? Quin paper hi haurien de tenir les indústries tradicionals privades (com l'editorial), l'audiovisual públic, o les caixes d'estalvis...? És possible dissenyar un sector mixt... abonar les fusions empresarials... suscitar la formació de grups mitjans abans que no quedin engolits per projectes multinacionals? Quines són les aliances internacionals que ens convenen?

Potser en la crítica dels estereotips, o en el procés de repensar la qüestió de la llengua —i no deixar-la només als sociolingüistes— i del mestissatge cultural, hi tenim alguna cosa a dir. Com sobre el joc de múltiples combinacions entre tradició i modernitat que tenim obert en aquesta fi de segle. O bé sobre el lloc del nou pensament crític sobre comunicació en la societat informacional postmoderna.

Em sembla que algunes d'aquestes qüestions podrien ser tingudes en compte a l'hora de l'establiment de programes marc prioritaris per orientar la recerca acadèmica. La recerca d'una àrea de coneixement que, per cert, no és considerada prioritària per les autoritats d'un país que afirmen tenir la normalització lingüística i la reconstrucció cultural entre els seus objectius declarats.

L'enfortiment dels convenis de recerca amb algunes «grans» institucions i empreses (RTVC) i l'obtenció d'una major inserció en els circuits internacionals (en la línia establerta per la celebració del Congrés AIERI de 1988 a Barcelona, la designació del Dr. Parés com a president del mateix organisme, o la convocatòria de càtedres UNESCO de comunicació) formen part també d'un horitzó urgent i necessari.

\* \* \*

La importància que atribuïm a les coses pot ser mesurada per allò que n'esperem. Confio que aquestes pàgines seran enteses, sobretot, com una prova de la gran importància que el CEDIC ha tingut i una mesura del molt camí que la recerca catalana en comunicació té encara per recórrer. Fem memòria agraïda, doncs, d'allò que el CEDIC i els seus responsables, especialment el Sr. Wifredo Espina, han representat per a tots nosaltres durant aquests anys i encetem un nou compromís perquè, encara que no tot és per fer, encara tot és possible.